

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

A1 TÜRKÇE DERSİ

UZUN TEZİ

Kelime Sayısı: 3941

Araştırma sorusu: Tomris Uyar'ın "Dizboyu Papatyalar" adlı yapıtında belirlenen öykülerde "sınıflı toplum yapısı" nasıl ele alınmıştır?

İÇİNDEKİLER

- I. GİRİŞ
- II. EKONOMİK DURUM İLE İLİŞKİLENDİRME
- III. EĞİTİM DURUMU İLE İLİŞKİLENDİRME
- IV. TOPLUMSAL/KİŞİSEL DEĞERLER İLE İLİŞKİLENDİRME

SONUÇ

KAYNAKÇA

I. GİRİŞ

Çağdaş toplumlarda toplumsal sınıflar; hukuki bağlayıcılığı olmayan, çeşitli özellikleri taşıyan bireylerin bir araya geldiği ve bu özellikleri ile toplumdaki diğer bireylerden ve sınıflardan ayrılan insan grupları olarak tanımlanabilir. Bir sınıfa mensup bireyler genellikle benzer yaşama biçimine, eğitim düzeyine, ekonomik yapıya, alışkanlıklara ve benzer değer yargılarına sahiptir. Sınıf yapısı katı değildir, bir sınıfın bireylerinin sahip olduğu nitelikleri elde eden bireyler o sınıfa zamanla geçiş yapabilir.

İnsanlık tarihi boyunca hemen her toplumda sınıfsal farklılıklar görülmüştür. Toplumsal sınıflar genellikle gelir, eğitim düzeyi, meslek, yaşanan yer gibi etkenler etrafında şekillenir. Günümüzde özellikle gelir durumu, eğitim düzeyi ve değer yargıları sınıfsal farklılıkların temel bileşenleri olarak görülmektedir.

Toplumsal sınıf olarak hemen her toplumda görülen üç ana gruptan söz edilebilir. Üst sınıf; toplumdaki ekonomik zenginliğin büyük kısmına sahip olan ancak sayıca toplumun çok küçük bir kısmını oluşturan işverenler ve büyük sanayi yatırımcıları ile toplumu yönetenlerin, toplumun genelini ilgilendiren konularda karar alıcı konumunda olan üst düzey yöneticilerin ve politikacıların yer aldığı sınıftır. Orta sınıf, geliri nispeten iyi durumda olan kamu görevlilerini, küçük ve orta ölçekli işletme sahiplerini ve nitelikli meslek sahiplerini kapsar. Alt sınıfta ise niteliksiz işçi ve köylüler, düşük gelirli memurlar, ortak özelliği yoksulluk olan gruplar bulunur.

Bireylerin mensup olduğu sınıflar çoğunlukla bireyin yetişmesinde, kendini ifade etmesinde ve toplum içinde davranış biçiminde belirleyici role sahiptir. Kişilerin toplumsal statüsü yükseldikçe öz güveni artmakta, kişi kendini daha donanımlı ve güvenli hissedip rahat ifade edebilmektedir.

Bu çalışmada Tomris Uyar'ın "Dizboyu Papatyalar" adlı yapıtından belirlenen öykülerde öne çıkan toplumsal yapı, bunun alt başlığı olarak da sınıflı yapı incelenmiştir. Yapıtta bulunan "Hakların En Güzeli", "Yaz Suyu", "Şen Ol Bayburt", "Dizboyu Papatyalar", "Ömür Biter Yol Biter" ve "Aykırı Dal Üstüne" isimli öykülerde odak figürlerin içinde bulunduğu sınıflı toplum yapısı ve bunun figürler üzerindeki etkisi incelenmiştir. Gündelik, basit bir dille kaleme alınan bu öykülerde toplumsal yapının getirdiği karamsar bakış açısı, çaresizlik, sindirilmişlik, sorgulamadan kabullenme gibi özellikler ortak olgu olarak göze çarpmaktadır.

Öykülerde; sınıflı yapıyı oluşturan bireylerin duygu durumları, toplumdaki konumları, konumlarının onlara yükledikleri özellikler, davranış biçimleri, niyet ve beklentiler çeşitli teknikler aracılığıyla okura aktarılmıştır. Ağırlıklı olarak öykülerde iç ve dış monolog, betimleme, geriye dönüş, diyalog ve mektup tekniği kullanılmıştır.

Bu çalışmada, öykülerde karşılaşılan sınıflı toplum yapısı, figürlerin ekonomik durumu, eğitim durumu ve toplumsal ve kişisel değer öğelerinin bu yapı içerisinde buldukları yer ile bağdaştırılarak incelenmiştir.

II. EKONOMİK DURUM İLE İLİŞKİLENDİRME

Dizboyu Papatyalar yapıtında sınıflı toplum yapısı, bu çalışmada incelenen tüm öykülerde öne çıkan bir olgudur. Yapıtta yer alan kişiler ve ait oldukları ortamlar farklı bile olsa her biri içinde buldukları sınıflı yapıdan etkilenmiş ve hepsinin hayatı sınıfsal farklılıklar ile şekillenmiştir.

Bireylerin ekonomik durumu içinde bulunduğu sınıfı belirleyen temel etkenlerden biri, belki de en başta gelenidir. Öykülerde bireylerin yoksulluğuna yaşanan yer de göz önünde bulundurularak sık sık vurgu yapılmaktadır.

Hakların En Güzeli adlı öyküde; kendisine analık yapan ablasına eşinin yaptığı ahlaksız teklife, ablasının eşini öldürerek karşılık veren kiralık katilin yaşadıkları kendi ağzından anlatılır. Namus cinayeti işleyen kiralık katil, toplumun en yoksul sınıfına mensup bir köylüdür. Bir ablası, bir kendi bir de küçük tarlaları olan küçük dünyalarında kıt kanaat geçinmeye çalışan insanlardır. Yoksul köylü sınıfı çok çalışır, az kazanır ve erkenden ölüp gider. Öykü, köylülüğü ve yoksulluğu birbirinin ayrılmaz iki parçası olarak betimler:

“Bizim köylük yerlerde ana baba dayanmaz pek. Genç kızken dökülür dişleri anaların. Bir de bakansın ihtiyarlamışlar, ölüp gitmişler. Toprağın olmuşlar. Biz gene süreriz toprağı, onlarla büsbütün bereketlenmiştir. Yani yoksulluk anlatılmaz be ablam. Yoksulluk yaşanır ancak.” (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 9)

Öykünün odak figürü kendi sınıfının diğer sınıflardan ayrı olduğunu sık sık vurgular, yollarının ayrı olmasını, farklı düşüncelerini, hayata bakışlarının ayrı olmasını yoksul sınıfıyla açıklar. Yoksulluğun kötülüğü, paranın da hırsı beraberinde getirdiğine inanır.

Öykü boyunca kullanılan dış monolog tekniği ile odak figürün içinde bulunduğu durum, geçmişi ve kendisini bu duruma getiren olaylar uzun bir konuşma ile karşısındakine aktarılmıştır. Yazar bu monolog sırasında geriye dönüş tekniğini de kullanarak, okurun odak figürü bu duruma getiren olaylar zincirinin aşamalarını ve küçük bir çocukken yaşadığı çevrenin ve yoksulluğun içinde bulunduğu duruma olan etkilerini daha iyi anlamalarını sağlamıştır:

“O kadar yalnızdık ki canım ablam, bir gök parçası vardı baktığımda, bir küçük tarla bir de ablamlarla ben. Allahı boşver. O gözetse serçeleri gözetir kış günleri yem buldurarak ki bize yaramaz. Hiçbir zaman serçe olmadım ki canım ablam, gözetilmedim ki. Kopardım aldım eveallah.” (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 7)

Ömür Biter Yol Biter; geçmişte çalıştığı ve sonradan sahibi ile evlendiği lokantaya haberi olmadan ortak yapılan ve ödeyemeyeceği bir vergi borcu altında kalan cahil, yoksul bir kadının öyküsünü anlatır. Öykünün odak figürünün hayatını bebekliğinden itibaren yaşadığı olaylar şekillendirmiştir. Annesi bir yaşındayken evi terk eder. Odak figür annesizliğin, terk edilmişliğin acısını hep içinde hisseder:

“ Ben bilmem mi anasız büyümenin zorluğunu? Dediler ki bana, anam ben bir yaşındayken bir herife kaçmış. Babam, sırf bana baksın diye o cadıyla evlenmiş. Ama olmadı işte, çalıştırdılar, okutmadılar beni.

- Senin aklın yarım kızım, ondan okutmadılar, okuyamazdın ki.

- Belki doğrudur abla. Yediremiyorum kendime. Anamın kaçışını, beni bırakışını da yediremiyorum aynen. Bir ana, el kadar kızını sevmesin...” (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 58)

Yoksulluk nedeniyle küçük yaşta çalışmaya başlar ve tacize uğrar. Ama bunları yapanlardan şikâyetçi olmaz, kaderine razı olur. Çaresizlik iliklerine işlemiştir:

“- Neden sevsin elin herifi seni? Sevilecek neyin var? Kim sevdi seni şimdiye kadar? On üç yaşında rejide çalışırken akşamları peşinden ayrılmayan Hasan mı? Temizliğe gittiğin doktor mu?

- Hasan'ı ben sevdim. Çocukluk. Onu katmayalım araya. Doktordan korktuğum için hayır diyemedim. Eve dönmek istemiyorum, gerisi ne olursa olsun. Hem çocuğu da aldırttı; her şey, hiç olmamış gibi oldu. Kızmiyorum artık doktora. Kimseye kızmiyorum, beni kurtarmasınlar artık yeter, yeter. Bıraksınlar, yerime alışayım. Yediremiyorum.” (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 57)

Öyküde bebekliğinden itibaren trajik olaylar yaşayan odak figürün hayatını bu olayların şekillendirdiği, sevgisiz ortamda büyümenin, eğitimsizliğin, cahilliğin hayatını kararttığı,

buna rağmen çaresizce kendince çözümler üretmeye çalıştığı ortaya konulmaktadır. İçinde bulunduğu ekonomik koşullar odak figürün sınıfını belirlemiş, bütün hayatını şekillendirmiştir.

Öyküde; ağırlıklı olarak iç monolog kullanılmış, odak figürün hissettiklerini, çaresizliğini, yaşadıklarının acımazlığını tüm yalınlığıyla okura aktarmasına olanak sağlanmıştır. Bunun yanında dış diyalog tekniği kullanılarak odak figürün karşı karşıya kaldığı sorunun boyutunu okurun daha iyi anlaması sağlanmıştır. Yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi, odak figür dış diyalog tekniğini kullanarak iç dünyasını okura açmakta ve kendisini daha iyi anlamasına ortam hazırlamaktadır.

Aykırı Dal Üstüne adlı öyküde yine köylü ve yoksul Hatçe'nin; emeğe değer vermeyen, onu yalnızca hizmet odaklı bir meta olarak gören hanımına olan sarsılmaz sadakati ön plana çıkar. Hizmetçi olarak "Hanım"ının yanında çalışan Hatçe, babası belirsiz çocuğuyla kapısına gittiği Hanımın her işini yapar. Hatçe, karın tokluğuna çalışmaya razı olacak kadar yoksuldur. İşini kaybetmekten o kadar korkar ki, etrafındaki okumuş kadınların emeğine sahip çıkması önerisine karşı çıkar. Kaybetmeye korktuğu ise elinde bulunan en son şey olan karnını doyurma fırsatıdır, o yüzden de Hanımının onu incitici yaklaşımını neredeyse görmezden gelir, bir anlamda bağına taş basar. O da köyden gelmiştir, o da eğitimsizdir ve kendini bir hiç olarak görece kadar çaresizdir. Bu çaresizlikle böyle bir yaşamın onu kurtaracağına olan inancıyla hizmete devam eder:

"Yoksa neydim ki ben? Karnı dolu; eteğinde üç yaşında, babası belirsiz kızıyla bir taze." (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 76)

Öyküde; iç monolog tekniği ile öykünün kahramanlarından biri okura tanıtıldıktan sonra odak figür ortaya çıkmış, onun kendisini dış monolog tekniği kullanarak ifade etmesi sağlanmıştır. Geçmişte yaşananların şimdi içinde bulunduğu duruma olan etkileri geriye dönüşlerle bağlanmıştır.

Her üç öyküde de odak figürler yoksul birer köylüdür. Köy kültürünün kent kültürü içinde var olamama mücadelesine maddi yetersizlikler de eklenince ezilen, ayakta kalabilmek için kendinden güçlü olana hizmet etmek zorunda kalan bu figürler; sınıfsal farklılıklarının farkındadır ve bunu kabullenmiş görünmektedir. Odak figürler üst sınıftakilerle aralarına kalın çizgiler çizmekte, ekonomik durumları ve cahillikleri nedeniyle bir üst sınıfa geçemeyeceklerini kader olarak kabul etmektedir. Ekonomik durumun ve yaşanan yerin kişilerin toplumsal sınıfını belirlemeye olan etkisi bu öykülerde irkilecek bir çıplaklık ve sertlikle ortaya konulmaktadır.

III. EĞİTİM DURUMU İLE İLİŞKİLENDİRME

Ekonomik durumla birlikte eğitim durumu da bireylerin toplumsal sınıfını belirlemede öne çıkan etkenler arasındadır. Eğitim durumunun bireyin sahip olduğu meslek, yaşadığı yer, başkalarının kendine gördüğü saygınlık gibi birçok alanda etkisi bulunur. Bu unsurlar ise kişinin toplumdaki yerini ve sınıfını belirler. Okumuş ya da okumamış olmak bireylerin kendini toplumda konumlandırırken dikkate aldıkları niteliklerden biri olarak kabul edilebilir. Okumamış ancak üst sınıfta yer alan bireyler, yani yüksek gelire ve saygınlığa sahip olanlar buna istisnadır.

Hakların En Güzeli adlı öyküde; köylük yerde okuyamayan, sadece karnını doyurmak için çalışan odak figür, cinayet işleyip hapse düşünce kiralık katil olmaktan başka bir yol bulamaz. Okumamıştır, mesleği yoktur, 10 yıl yatana kimsenin iş vermeyeceğini düşünür. Para da olmayınca mecburen yaşamak için bu yolu seçer. Eğitimsizliği, mesleki ve konumsal bir adı olmaması, kültürel yönden sınırlı bir alt yapıya sahip olması ve elbette ekonomik sıkıntılar onu zorunlu olarak bu yola sürüklemiştir.

Ömür Biter Yol Biter; okumak isteyen ancak okutulmayan, çalıştırılan cahil bir kadının isyanını ve çaresizliğini ortaya koyarken eğitimsizliğinin onu nasıl alt sınıfa mahkûm ettiğini betimler. Okuyamadığı, meslek sahibi olamadığı için neredeyse kendine ait bir kimliği yoktur,

yaşamda bir dayanağı bulunmayan bu kadın, çevresindeki insanların kendini kullanmasına ses çıkaramaz. Ezilen, hor görülen odak figür bu durumundan dolayı kendisini okutmayanları suçlar:

“Babam, sırf bana baksın diye o cadıyla evlenmiş. Ama olmadı işte, çalıştırdılar, okutmadılar beni.” (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 58)

Aykırı Dal Üstüne; okuyamayan, kendi kendine okumayı öğrenmek isteyip beceremeyen Hatçe'nin içinde bulunduğu durumu sık sık eğitimsizliğine bağlar. Okuyabilse belki başkaldırabilecek, emeğine sahip çıkabilecektir ama ona böyle bir olanak tanınmamış, o böyle bir şansa sahip olmamıştır. Bu nedenle ses çıkarma hakkı olmadığını düşünür, sinmiştir. Kendine ders vermeye çalışan okumuş kadınları eleştirir, kendisini, içinde bulunduğu durumu anlamadıklarını düşünür ve okuyamamasının hayatındaki en büyük sorunlardan biri olduğunu belirtir:

“Emeğine sahip çık! Kimse boşuna beslemiyor seni. Hem neyin var ya yitirmekten korkuyorsun?” falan... Demesi kolay. İşte o son lokmayı da yitirmek var ya ondan korkuyorum. Belki okusaydım sizin gibi... Ama bir bu okuyamamak, bir de son lokma belası belimi büktü.” (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 76)

Yaz Suyu adlı öyküde; emeğinden, bileğinin gücünden başka hiçbir güvencesi olmayan Aydın hayallerinin peşinden gurbete gitmekten çekinmez ama okulu bitirememek içini sızlatır. Okul bitirmek “adam olmanın” ön şartı kabul edilir:

“Arasına sızlıyordu içi, evet. Ortaokulu bitirebilseydi hiç değilse, adam olsaydı şöyle.” (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 30)

Eğitim, eğitimle elde edilen meslek, meslekle elde edilen saygınlık bireylerin toplumsal sınıflarını belirleyen temel bileşenler arasında yer alır. Yukarıda işlenen öykülerdeki odak figürler içinde buldukları toplumsal sınıfı alt gelir grubuna dâhil olmaları ve

okuyamamaları ile açıklamaktadır. Bu eğitimsizlik, hayatlarını büyük ölçüde etkilemiş, değiştirmiş, alt sınıfta konumlanmalarına neden olmuştur. Okumaları halinde yaşamlarının daha farklı, daha “iyi” olacağını, “adam” olacaklarını düşünmeleri öykülerdeki ortak noktalardan biridir.

IV. TOPLUMSAL/KİŞİSEL DEĞERLER İLE İLİŞKİLENDİRME

Kişilerin içinde yer aldığı toplumun değerleri ile kişinin kendi değerleri bireylerin bir sınıfa olan aidiyetleri açısından önem taşımaktadır. Toplumsal değer bir toplumda genel olarak kabul gören, yazılı bir belgeye dayalı olmayan, toplumu oluşturan bireylerin üzerinde ortak görüşte olduğu kurallardır. Toplumsal, ekonomik, siyasi gelişmeler doğrultusunda bu değerler sürekli olarak değişir. Nesilden nesile değerler arasında ciddi farklılıklar görülebilir. Kuşak çatışması genellikle bu değer farklılıklarından kaynaklanır. Kadınların çalışmasına geçmişte toplum iyi gözle bakmazken günümüzde giderek çalışmayan kadınlar için aynı olumsuz bakış açısı yükselmektedir. İyilik, hoşgörü, vatanseverlik, özgürlük, yardımseverlik, misafirperverlik genel olarak kabul gören toplumsal değerlerdir. Ele alınan öykülerde toplumsal ve kişisel değerlerin toplumsal sınıfı belirlemeye etkisi olduğu ortaya konulmaktadır.

Hakların En Güzeli'nde; toplumun köylüye bakış açısı odak figür tarafından sık sık tanımlanmaktadır. Yoksul sınıfta yer alan kiralık katil daha üst gelir grubunda olanların kendisine acıyarak baktığının farkındadır. Kentlilerin köylülere, çoğunlukla acıma dolu olan yaklaşımını kendi çıkarına kullanmaya çalışır:

“Köylülük oynamak daha kolaydır. Neden dersen: Deviriyorum kasketi memurların önünde, ellerimi kavuşturuyorum. “Çok yoksulum,” diyorum, “bakın çoraplar da delik.”

Bunlar köylüyü öyle başka sanırlar ki kendilerinden, öyle ayrı sanırlar ki ablam, şaşırırverirler karşılarında görünce. Hoşlanırlar bir çeşit diyeyim de anla. Oyalanırlar yani. Bilmezler ki bir elime geçseler. Şu iş bir bitse...” (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 8)

Kendini toplumun değerlerinden soyutlayan, bu değerlerin kendini bağlamadığını düşünen odak figürün yine de kendi çevresi ya da sınıfı için önem taşıyan değerleri vardır. Adam öldürtmek isteyen kötüyse, öyküdeki tanımıyla “puşt”sa kazançlı bir işi bile geri çevirir. Çorabının içinde, “ölürse hesabı görülsün” diye para bulundurur.

Odak figürün sahip olduğu değerler arasında en önemlisi “namus” olarak vurgulanmaktadır. Namus; uğruna cinayet işleyecek, üstelik o cinayetten pişmanlık duymayacak, fırsat olsa yine cinayet işlenecek kadar önemli bir değerdir. İşlediği cinayet yüzünden her şeyini kaybetmiş olsa da namusa verdiği değeri elinden alamamışlardır:

“Bir daha öldürürüm şu an bulsam. Bir bunu alamadılar elimizden.” (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 12)

Yaz Suyu adlı öyküde; bin bir hayalle köyden kente tren yolculuğu yapan Aydın’ın trende tanıştığı bir kızla farkına bile varmadan, istemeden evlenmesine kadar giden garip serüveni anlatılır. Öyküde; önce odak figürün içinde bulunduğu çevre ayrıntılı olarak betimleme tekniği ile okuyucuya aktarılmış ve okuyucunun odak figürü, içinde bulunduğu çevre ile birlikte gözünde canlandırmasına olanak verilmiştir. Diyalog tekniği kullanılarak odak figür dışındaki figürlerin okura kendini tanıtmaları sağlanmıştır. Dış monolog tekniği kullanılarak odak figürün içinde bulunduğu durumu ve kendisi dışında gelişen olaylar hakkındaki düşüncelerini okura açıklamasına ortam yaratılmıştır.

Aydın baba ocağından, köyünden İstanbul’a gitmek üzere ayrılır. Yepyeni bir hayat onu bekler, parası pulu yoktur ama emeğine ve bilek gücüne güvenir. Trende tanıştığı ayağı aksak

olan kız Aydın'ı şaşırtan rahat tavırlarıyla Aydın'la dostluk kurar. Aydın tedirgin olur ama yetişme tarzı kendini ifade etmesine engel olur:

“Kalkmak. Hemen kaçmak gerek. Gitmek. Kızın üstünde kurduğu bu garip egemenlikten hemen kurtulmak.

Yapamadı Aydın, onun uzattığı kâğıda İstanbul'daki amcasının adresini yazdı.”
(Dizboyu Papatyalar, Sayfa 32)

Aydın'ın ilk tanıştığı andan beri kızla sevgili olmak ya da evlilik gibi planları yoktur ama işler hep onun değil, kızın istediği gibi gelişir. Aydın bir oldubittiye getirilir ve kızla evlenmek zorunda kalır. Evliliğinin üzerinden beş yıl geçmesine rağmen Aydın hala bu duruma alışabilmiş değildir. Bu noktaya nasıl geldiğini içten içe sorgular.

Aydın'ın yetiştiği çevre, içinde bulunduğu sınıfın sahip olduğu değerler engellileri acınası kişiler olarak nitelendirir. Aydın kızın “sakat” olduğunu ilk gördüğünde içini bir sıkıntı kaplar. Ondan sonra sürekli kendini bu girdaptan kurtarmaya çalışır ama başaramaz, utanır, yutkunur ve girdap onu içine çeker.

Sakat bir kıza “hayır” demesine içinde bulunduğu sınıfın değerleri engel olur. Evliliğe hazır olmadığını kızın ailesine ya da kıza söylemesine, kıza olan acıma duygusu ve özgüven eksikliği neden olur. Kızın ailesi “sakat” bir kızın bir an önce evlenmesi gerektiği değer yargısına sahiptir. Kız evlenerek kendisine bakacak bir kocaya sahip olmalıdır. Aydın hep içinden konuşur, çaresizce bir türlü sesini çıkartamaz, kıza ve ailesine itiraz edemez. Aydın'ın bu noktaya gelmesine hem toplumsal hem de kişisel değerler yol açar:

“Elimi öylece uzatıyorum. Olmaz böyle şey, diyorum kendi kendime, nasılsa gerçeği anlarlar sonunda.

İnanmazsın yenge. Nikâh memurunun karşısına çıkana kadar hafife aldım işi. Bir şey çıkacaktı mutlaka. Böyle saçma iş olmazdı. Bak, beş yıl geçti aradan daha alışamadım. Bir şey çıkacak diye bekliyorum.” (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 35)

Aydın için bu değerlerin bedeli; hayalleri ile ilgisi bile olmayan, eşi ve ailesi için çalışmak ve kazanmak zorunda olduğu bir hayattır. Aydın'ın yetişme tarzı ve içinde bulunduğu sınıfın sahip olduğu değerler, başkaldıramaması, “sakat” bir kızı ortada bırakmaması onun tüm hayatını etkiler ve geleceğini belirler.

Şen Ol Bayburt adlı öyküde; Çalıkuşu romanındaki Feride'ye özenilerek asker babası tarafından Feride adı konulan odak figürün, anne ve babasını genç yaşta kaybetmesinden sonra İstanbul'un eğlence hayatında kısa zamanla ünlenmesi, “İspanyol Feride” olarak anılmaya başlanması, toplumun genç bir kızın böyle uçarı bir hayat yaşamasını hoş görmemesi, “şıfıntı” olarak kızı damgalaması anlatılır. Üstelik Feride müderris bir babanın tek oğlu olan hükümet tabibi Behçet Bey'le evlenir. Behçet Bey'in ailesi bir “şıfıntıyla” evlendiği için oğullarıyla bütün ilişkilerini keser. Feride ve Behçet Anadolu şehirlerinde oradan oraya sürüklenerek zorlu bir hayat geçirirler. Yoksulluk, dedikodu, aile baskısı her ikisini de olumsuz etkiler.

Feride ve Behçet farklı toplumsal sınıflara mensuptur. Behçet saygın bir ailenin, saygın bir mesleği olan zengin oğludur. Aile, oğullarının kendi sınıfından bir kızla evlenmesini ister. Toplumun bu konuda değer yargısı “davulun bile dengi dengine çalması” gerektiğidir. Oysa Feride uçarı, iyi aile kızı niteliklerini taşımayan, ailesi olmayan, yoksulluğun sınırlarında gezen, mesleki kariyeri olmayan alt sınıftan bir kızdır. Yaşam biçimi olarak iki zıt kutup olan bu iki kişinin birbirini sevmesine ve evlenmek istemesine toplum karşı çıkar. Öyküde bu çift o kadar zor ve çaresiz duruma düşer ki, boşanarak Feride'nin babasından alacağı yetim maaşı ile hayatlarını sürdürmek tek çareleri haline gelir.

Öyküde kadın figürün geleceği açısından sahip olduğu olumsuz bakış açısına karşın erkek figürün sınıf farkını ve toplumun olumsuz bakış açısını değiştirebileceğine olan inancı vurgulanır:

“Evlendiğimizde söylemişim: “Bu hükümet tabipliği yaramayacak sana Behçet, göreceksin. Bir de beni aldın; ayıbın iki oldu. İnsanı önce kendi soyu yer bitirir, kendi cinsi yağmalar. Kaç yılın Feridesi, bilmez mi bunları?”

“Yok canım” diyor bu gülerek. “Sen var mısın benimle gelmeye?” diyor. Kasaba kasaba dolaşıp dertlere derman olacaktı, işçileri, köylüleri eğitecekti.” (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 42)

Yaşananlar Feride’yi haklı çıkarır. Toplum, özellikle Behçet’in ailesi, iki farklı sınıftan olan bu iki kişinin birlikte olmasını uzun yıllar hazmedemez, üstelik onları rahat da bırakmaz, ellerinde avuçlarında ne varsa alıncaya kadar uğraşır. Toplum; yoksul kızın zengin erkekle evlenmesinin ardında maddi beklentilerin olduğu yargısını taşır. Kızın bu zenginlikte hakkı olmadığını düşünür. Bunca zorluğa karşın bu iki kişinin bir arada kalmasının nedeni sevgidir. Ama sevgi karın doyurmamaktır.

Öykü; beş alt başlığa ayrılmış, bu başlıklarda ağırlıklı olarak dış monolog, diyalog, geri dönüş ve betimleme teknikleri kullanılarak odak figürlerin içinde buldukları çaresizlik hissettirilmiştir. “Bir konuk” başlıklı bölümde geri dönüşlerle odak figür kendisi ile öyküsünü dinleyen figürün bağına açıklar. “Bir oda” başlıklı bölümde odak figürün yaşadığı ortam okura ayrıntılı betimlemelerle tanıtılır, okurun ana figür ve eşinin yaşadığı yeri gözlerinde canlandırılmaları sağlanır:

“Köşede, Behçet Bey’in Dürülfünun’da müderris babasından kalma kakmalı, kepenkli ağır bir yazı masası duruyordu. Cilası iyiden iyiye aşınmıştı.” (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 39)

“Bir ad” başlıklı bölümde ana figüre takılan “İspanyol” lakabına giden süreç yazar tarafından açıklanır:

“Cesurdu, hırslıydı: ev kadınlarının adım atmadığı barlara, pavyonlara girip çıktı. Gözlerinin, bakışlarının özünü keskinleştiren o ıslak çizgi, sesindeki boğukluk, kahkahalarındaki cam titreşimi yüzünden “İspanyol Feride” dediler ona.” (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 41)

“Bir yasa” bölümünde dış monolog ve geri dönüş tekniği ile ana figür geçmişten bu ana kadar yaşadıklarını karşısındakine aktarır. “Bir yemin” başlıklı son bölümde ise ana karakter diyalog yöntemini kullanarak karşısındakinden yalan yere yemin etmesini isteyecek derecedeki çaresizliğini daha somut olarak ortaya koyar.

Dizboyu Papatyalar; Ankara’da yaşayan bir ailenin etrafında şekillenir. Erkek figür yoksul bir aileden gelmiş, okurken kendi harçlığını çıkartabilmek için çalışmış ve toplumda saygı ile karşılanan bir banka müfettişi olmuştur. Kadın figür olan Şermin kemancıdır. İşini çok sevmekte ancak bu işin gençliğini birkaç yıla sığdırıp tükettiğini düşünmektedir. Hayatında boşluklar, anlam veremediği sıkıntılar, geceleri sürekli gördüğü kâbuslar vardır. Kemani aynı zamanda kendi mutsuzluğunun elle tutulur simgesi, taşımak zorunda olduğu tabutudur. Oysa kocasını sevdiğini, ona değer verdiğini öykü içinde hissettirir. İlk evliliğinden olan oğlu da kendi babası gibi sever Orhan’ı ama bunlar Şermin’e yetmez. Ankara’nın gri, “devlet tarafından onaylı havası” da bu sıkıntısını arttırır.

Alkol alışkanlığı olan, kocası sürekli seyahatte olduğu için yalnız kalan, yeterince arkadaşı olmayan, 17 yaşına gelen oğlunu artık rahat bırakması gerektiğini anlayan Şermin hayatını sorgularken bir gazete ilanı dikkatini çeker. İlanda sadece “Dizboyu Papatyalar” kısmı okunmaktadır. İlan birçok farklı anlama gelebilir. Şermin anlamaya çalışır. Bu kısımda yazar öykünün sonunu okurun hayal gücüne bırakır. Şermin paltosunu giymiş, kapıyı çekip evden dışarı çıkmıştır. Ama bu ilandan Şermin’in ne anladığı tam olarak anlaşılmamaktadır:

“Dili bilmesek bile anlıyoruz, çünkü Akdeniz’in ortak dili bu. “Dizboyu Papatyalar” anlamına da gelebilir, “Daha yığınla çocuk var doğurulacak, yığınla çocuk bezi, erkek çorabı var yıkanacak,” anlamına da. “Seni seviyorum, hadi hoşça kal, bir gün o kıyı kahvesinde yanına çöküp dostça iki kadeh içebilme isteğim baskın geliyor,” anlamına da...” (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 55)

İki odak figür entelektüel açıdan farklı sınıflarda yer almaktadır. Kadın figür, sanatçı ruhuna sahip, daha ince düşünen ve muhtemelen gelir ve eğitim seviyesi daha yüksek bir sınıfa mensuptur. Erkek figür ise zorluklarla yetişmiş, küçüklüğünden beri hayatını sürdürebilmek ve düzene sokabilmek için çalışmış, içinde bulunduğu durumdan hoşnut ve kendiyle barışık bir karakter çizmektedir. Ancak 15 yıllık birliktelik konuşulmayan, tartışılmayan, üstü kapatılan sorunlar yüzünden kadın açısından bitme noktasına gelmiş durumdadır. Şermin bu durumun Orhan’dan kaynaklandığını düşünmemektedir. Sorun sınıf farklılığından kaynaklanmaktadır:

“Çünkü yaşamana sıkı sıkıya bağlı bir sözlükten seçersin sen kullandığın sözcükleri. Beş yüz sözcük topu topu, olsun! Varsın yaşamın kadar sınırlı olsun sözcüklerin. Sen bu yüzden tutarlısın zaten, değil mi sevgili Orhan? Ankara’ya da bu yüzden uygunsun: evindesin, güvenlisin bu kentte. Bir anlarsan...” (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 47)

Öyküde kullanılan mektup tekniği ana figürün eşi hakkındaki düşüncelerini ilk ağızdan ortaya koymaktadır:

“Kaç yıldır, kocasından gelen mektupları sabırsızlık edip yırtmadığını, usulca açtığını hesapladı Şermin. Evlendiklerinde Ahmet iki yaşında olduğuna göre, on beş yıllık evliydim demek. Belki Orhan’ın yazacaklarını artık ezbere bildiğindendi. Bildiklerinin doğrulanacağından ürktüğündendi. Göz ucuyla baktı mektuba.” (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 45)

Odak figürün mektubun içeriğine iç monolog tekniği ile yaptığı yorumlar kocasının ne yazacağını artık ezberlediğini, yeni bir şey olmadığını, ilişkilerinin odak figür açısından sıradanlaştığını, heyecanını yitirdiğini ortaya koymaktadır:

“Sevgili Hanımcığım, (böyle başlamayı özgünlük sayar Orhan)

Salimen vasıl olduk (böyle sürdürmeyi de). Dün akşam saat dokuz sularında, denize bakan şehir lokantasında Erdal’la oturup iki kadeh attık. Yemekler iyi burada, özellikle balıklar.

...

(Şimdi işleri sıralayacaktır.) Şermin’ciğim, benim ucuzluktan aldığım mavi gömlek var ya, hani sen yakalarını beğenmemiştin, onu Cumaya hazır eder misin? Bir iki de mendil kaynat elin değmişken. Nezleyim, çok soğuk buralar. Ha, kömür işi ne oldu? Sabri Bey’e bir telefon etseydin ilgilenirdi.

...

Ahmete’e de söyle derslerini boşlamasın. (İşler bitti)” (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 46)

Öyküde her şey yolunda gibi görünse de aslında toplumsal sınıf, eğitim, hayata bakış açısı ve aynı dili konuşma gibi etkenlerin kişiler arası iletişimi düşünülenenden daha çok etkilediği vurgulanmıştır. Toplum baskısıyla bunların görmezden gelinebileceği ancak kendimize söylenen yalanların hayatı çekilmez hale getirebileceği; öykünün genelinde kadın figürün anlatımı, diyalog, iç monolog mektup tekniği ve betimleme kullanılarak ortaya konulmuş, odak figürün yalnızlığı, kendi kendine yalan söylemesi ve ne yapacağını bilemeyen ruh hali okuyucuya aktarılmıştır.

Aykırı Dal Üstüne adlı öyküde; hizmetçi olarak “Hanım”ının yanında çalışan Hatçe’nin, Hanımına olan sarsılmaz bağlılığına karşın, Hanım bir kentsoylu olarak hizmetçileri için kendince bir yol çizer:

“Hizmetçileri iyi yetiştirmeli, gerisi kolay gelir. Yemeklerini bol tutacaksın, sofrana oturtmayacaksın, hep bozukluk vereceksin ellerine, biraz borçlu kalacaksın ki kaçmasınlar.” (Dizboyu Papatyalar, Sayfa 75)

Hatçe'nin Hanımına olan koşulsuz bağlılığı işsiz ve aç kalma korkusu ile vefa hissinden kaynaklanır. Sevgisi naiftir, şükran ve minnet duyguları güçlüdür. Hanım ise hizmetçilerini ücretini verdiği ve iyi yönetildiği sürece hizmet ve verim alınabilen çalışanlar olarak görür. Hatçe, Hanımı ile olan ilişkisine duygusal yaklaşırken Hanımı pragmatist yaklaşır. Yöneten ve yönetilen kavramı, alt ve üst sınıf farklılıkları öyküde okura iç ve dış monolog teknikleri kullanılarak başarı ile aktarılır.

SONUÇ

Toplumsal yapıyı oluşturan farklı kimlik ve gruplar, farklı mesleki ve ekonomik yapıdaki insanlar ister istemez o yapıdaki sınıfsal yapıyı da oluşturur. İyi bir eğitime ve mesleğe sahip olmak ve ekonomik güç bireylerin toplumda güç sahibi olmasını beraberinde getirir. Genel itibarıyla da zengin güçlü, yoksul zayıf kabul edilir.

Toplumun alt sınıfında yer alan yoksul bireylerde; içinde bulunduğu durumu sorgulamadan kabullenme, çaresizlik, sindirilmişlik, üst sınıfa atlama konusunda umutsuzluk, kendini ifade edememe, hakkını aramada çekingenlik yaygın olarak görülür. Toplumun içinde bulunduğu köy toplumundan kent toplumuna geçiş sürecinde ne köylü ne de kentli olamayan, arada kalmış bireylerle sınıflı yapı daha da keskinleşir. İki taraf birbirine uyum sağlamakta, birbirini kabullenmekte zorlanır, sancılı bir dönem yaşanır. Toplumsal/kişisel değer farklılıkları bu sancuları arttırır.

Bu çalışmada öykülerde karşılaşılan sınıflı toplum yapısı; figürlerin ekonomik durumu, eğitim durumu ve toplumsal ve kişisel değer öğeleri bu yapı içerisinde buldukları yer ile bağdaştırılarak incelenmiştir.

“Dizboyu Papatyalar” yapıtında yer alan öyküler; toplumsal yapıdaki sınıf farklılıklarını çarpıcı örnek olaylarla ortaya koymaktadır. Öykülerdeki yoksul ve köylü figürler genellikle içinde buldukları sınıfı kabullenmiştir. Kendilerini üst sınıftakilerden, kentlilerden farklı görürler. Onlar da bu köylüleri ve yoksulları kendileri ile aynı kefedeki görmez zaten. Toplumsal ve kişisel değerler sınıflı yapıda belirleyici rol oynar. Toplum, yoksulu yoksula yakıştırır, birbirine denk görür. Kadın erkeğin bir adım gerisinde durmalı, yeri geldiğinde kollanmalı, yeri geldiğinde ezilmelidir. İçinde bulunulan sınıfın “doğru” olarak kabul ettiği yargılara karşı çıkmak ayıp sayılır, başkaldırmak ise hoş karşılanmaz.

Sınıf değiştirmek özellikle ekonomik seviyeler ile ilgilidir, para saadet getirmez belki ama başka pek çok kazanımı beraberinde getirir. Sınıf atlamak bunlardan biridir. Para da yetmeyebilir bazen, toplumun sınıf değiştirmek isteyen bireyleri buna layık görmesi gerekir.

“Dizboyu Papatyalar”, Türk toplumunun 70’li yıllarda yaşadığı ve etkileri halen devam eden, “köylü olma” durumundan “kentli olma” durumuna geçiş sürecinin sancılarını insan odaklı öykülerle ortaya koymuş, basit ve gündelik dille anlatılan öyküler ile sınıflı yapı hakkında okurda farkındalık gelişmesine olanak sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Uyar, Tomris, Dizboyu Papatyalar, Yapı Kredi Yayınları, 2004